

Leiv Bjelland

«AKTIV FORMIDLING» OG «PASSIV TILGJENGELIG- GJØRING» 20 ÅR ETTER

Sammendrag

Denne artikkelen handler om hvordan arkivformidling har blitt diskutert i Norge. Først tegner jeg opp et bakteppe med sentrale trekk i engelskspråklige debatter om arkivinstitusjonenes publikumsrelasjoner. Dernest argumenterer jeg for at det parallelt eksisterte minst to formidlingsbegreper i den norske arkivdebatten. Videre argumenterer jeg for at ett av disse sto sterkt fram til om lag 2016, mens et bredere syn har vært mer framtrедende de siste årene. Til slutt foreslår jeg noen årsaker til denne endringen. Teknologiske endringer og politiske krav er viktige, men endringene virker også i samspill med arkivfaglig utvikling.

Innledning

Rundt årtusenskiftet fikk en ny oppgave for arkivinstitusjonene gjennomslag. Arkivinstitusjonene skulle ikke bare gjøre arkivene tilgjengelige for publikum, de skulle også drive «aktiv formidling». Denne artikkelen handler om hvordan arkivformidling har blitt konseptualisert i Norge fra årtusenskiftet til idag. Det handler i mindre grad

om hvordan formidlingen har blitt praktisert. Artikkelen er basert på et innlegg holdt på Arkivarforeningens «vårkonferanse» høsten 2021

Aller først ser jeg på noen trekk i engelskspråklig debatt om arkivinstitusjonenes publikumsrelasjoner i tiårene rundt 2000. Dette blir først og fremst et bakteppe for undersøkelsen av den norske settingen, men det bidrar også til at den norske debatten kan sees i et nytt lys.

Dernest tar jeg for meg hvordan arkivformidling har blitt diskutert og promotert i Norge siden tidlig på 2000-tallet. Her argumenterer jeg for at det eksisterte minst to formidlingsbegreper i den norske arkivdebatten: Ett smalt, som definerer *formidling* i opposisjon til *tilgjengeliggjøring*. Denne posisjonen assosieres gjerne med en ny og progressiv tilnærming til arkivenes samfunnsrolle. I Norge er posisjonen dels framført av kulturdepartementet, men kanskje først og fremst forbundet med arkivarer fra kommunal sektor og Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP). De kanskje tydeligste talspersonene er danske, men de erklærer seg inspirert av norske hendelser.

Et annet og bredere formidlingsbegrep skiller ikke klart mellom formidling og tilgjengeliggjøring; de to begrepene er snarere i flukt med hverandre. Dette brede formidlingsbegrepet har vært utbredt i Arkivverket (se Lange et al. 2001, Herstad 2002), men det har ikke vært enerådende der. Dette synet åpner for, men forlanger ikke hva jeg har kalt en «iscenesettelse» av materialet (Bjelland 2013); også det å gi enklere tilgang til arkivmateriale sees som formidling. Sammenlignet med dem som forfektet det smale formidlingsbegrepet framsto denne posisjonen som mer tradisjonell og konservativ.

Videre argumenterer jeg for at ett av disse synene – det smale, som skilte tydelig mellom tilgjengeliggjøring og formidling – sto sterkt

fram til ca. 2016, mens det bredere synet har vært mer framtreddende de siste årene.

Til slutt foreslår jeg et par årsaker til denne endringen. Én viktig årsak er teknologisk utvikling. Digitalisering, som er forenelig med det brede formidlingsbegrepet, men som tilhenger av det smale formidlingsbegrepet har et mer ambivalent forhold til, forandrer terrenget arkivinstitusjonene tilbyr tjenester i. Den teknologiske endringen må imidlertid sees i sammenheng med politiske krav og med arkivfaglige trender.

Glimt fra den engelskspråklige formidlingsdiskursen

Arkivinstitusjoner har åpnet seg i flere omganger i historien. Fra om lag 1800 ble det etablert Nasjonalarkiv som i hvert fall i prinsippet ikke lenger var regentens eiendom, men en ressurs for samfunnet. Samtidig betød dette ikke nødvendigvis at arkivene var fritt tilgjengelige. Sperrefrister på mange tiår var utbredt, og tilgang var et privilegium som kunne innvilges, ikke en rett for historikere og andre som ønsket tilgang (Ducheyn 1983). Eksempelvis skal den danske gehejmarkivar Casper Frederik Wegener midt på 1800-tallet ha nektet norske brukere tilgang til arkivene, kanskje i frykt for at de skulle gjøre krav på dokumentasjonen (Thomsen 1976). En annen viktig åpning av arkivene fant sted på 1960-tallet, da institusjonene begynte å vende seg mot samfunnsdokumentasjon og vanlig folks liv (Yakel 2011). Ifølge MacNeil og Eastwood (2017, s. xi-xii) blir diskusjoner om arkiver og arkivinstitusjoner idag ikke lenger primært forankret i behovene og interessene til forvaltningsapparat og historisk forskning, men handler i økende grad om brede samfunnsmessige verdier som rettferdighet, deltakelse, og accountability.

Tilgang

Dette har også konsekvenser for hvordan institusjonene gir tilgang til sitt materiale. Ifølge Mary Jo Pugh (2017) innebærer det å få tilgang til materialet å passere over tre terskler:

Den første terskelen handler om juridisk tilgang. Er det rettslige grunner til å nekte tilgang? Den andre terskelen handler om fysisk tilgang. Finnes materialet overhodet i den depotinstitusjonen som mottar forespørselen? Vil materialet ta skade av bruk, eller kan det eventuelt gis tilgang til en reproduksjon av materialet, for eksempel mikrofilm? Arkivarer som vurderer om det skal gis juridisk og til dels også fysisk tilgang, har en vokterrolle – og skal også ha det, selv om ordet framstår som gammeldags og avleggs.

Den tredje terskelen handler om intellektuell tilgang, det vil si det å være i stand til å forstå dokumenter og deres kontekst. Tradisjonelt er det to måter arkivarer har gitt intellektuell tilgang på: Referanseintervjuet på lesesal og gjennom skriftlige arkivbeskrivelser og andre gjenfinningsmidler (Pugh 2017). Arkivbeskrivelser fokuserer som regel på den arkivskapende konteksten, og på aggregert nivå snarere enn på enkeltdokumenter eller emneord (Zhang 2012a). Dette reiser ofte utfordringer for brukere, som typisk er interessert i informasjon *om* noe eller noen, ikke informasjon *fra* en virksomhet (Duff & Johnson 2003). Dette er en av grunnene til at referanseintervjuet er viktig.

Tilgang gitt ved hjelp av referanseintervju eller arkivbeskrivelse forutsetter at folk er kjent med muligheten for og ber om tilgang. Bør arkivinstitusjonene gjøre mer? Debatten om samfunnsrelevans og arkivformidling springer ut av amerikanske arkivstemmer fra 1970-tallet, og først og fremst 10-15 år senere (McCausland 2017, Bain et al. 2011).

I en survey-undersøkelse utført av Society of American Archivists (SAA) i 1976 ble 400 institusjoner bedt om å liste opp alle aktiviteter som fremmer økt bevissthet om eller økt bruk av arkiv (Pederson 1978, s. 161). Bare 90 institusjoner, 23%, responderte; det er nærliggende å anta at formidling ikke var et satsingsområde hos majoriteten av de over 300 institusjonene som ikke svarte. Av de 90 respondene rapporterte 28 at de ikke hadde noen slike prosjekter. «Hvordan kan vi speile vår tid om vi stenger oss fra storsamfunnet og [...] gjør få, om noen, forsøk på å opplyse det samfunnet vi hevder å representere?» spurte Ann Pederson i en kommentar til surveyen (1978, s. 161; min oversettelse).

Noen år senere hevdet Elsie Freeman (1984) i det amerikanske nasjonalarkivet at amerikanske arkivinstitusjoners holdning til brukere var «impresjonistisk» snarere enn systematisk, og tuftet på en rekke feilaktige fordommer: For det første antar arkivinstitusjoner feilaktig at akademisk ansatte historikere utgjør hovedvekten av brukerne, til tross for at de brukerstudiene som fantes primo 1980-tallet viste at faghistorikere bare utgjorde 30-40 % av brukerne. Videre antar institusjonene at top-down-kataloger uten emne- eller personinnganger er brukernes foretrukne søkemidler. På bakgrunn av disse fordommene, hevdet Freeman, kan institusjonene opprettholde feilaktige oppfatninger om at de yter adekvate tjenester til brukerne og, følgelig, er brukersentrerte organisasjoner.

Canada, 1990

Den canadiske arkivarforeningens årsmøte i 1990 satte søkelys på tematikken tilgang og formidling, under betegnelsen «public programming». Gabrielle Blais og David Enns (1991) og Timothy Ericson (1990) argumenterte for at bruk er det ultimate formålet med arkiver, men at institusjonene ikke legger tilstrekkelig vekt på det.

Tilgang og bruk krever en del intervensjoner, som bevaring og kassasjon, og ordning og beskrivelse. Over tid, mente Ericson, har arkivarprofesjonen gjort disse intervensjonene til mål i seg selv, og glemt det egentlige formålet. Blais og Enns istemmer: «Mange av gjenfinningsmidlene våre er så komplekse og bruker-uvennlige at de er bortimot umulige å bruke uten veiledning fra en profesjonell arkivar» (1990, s. 108; min oversettelse). Konsekvensen er at arkivinstitusjonene svikter sin samfunnsoppgave. Gjennom å være overveiende material- eller arkivorienterte på bekostning av å orientere seg mot brukere, har profesjonen sviktet sitt «constituency» (ibid.), altså det samfunnet de jobber i og skal tjene. Derfor må formidling – definert som aktiviteter som fører til direkte samhandling med publikum for å sikre den delaktigheten og støtten som trengs for at institusjonen skal kunne utføre sitt samfunnsoppdrag (ibid., s. 103) – anerkjennes som en kjernefunksjon på linje med ordning, beskrivelse og bevaring og kassasjon.

Mot denne publikumsorienteringen argumenterte Terry Cook (1990) og Barbara Craig (1990) for at det å først og fremst legge til rette for friksjonsløs bruk kan være å kaste babyen ut med badevannet. Å løfte fram interessante, men isolerte dokumenter eller enkeltserier på bekostning av et «holistisk» prinsipp begrenser i siste instans annen bruk av arkivene. Beskrivelser av enkeltdokumenter uten kontekst reduserer verdien for bruk i andre sammenhenger; dermed står arkivinstitusjonene i fare for å reduseres til «McDonald's of information» (Cook 1990, s. 127). Craigs posisjon er mer nøktern, men ikke mindre spissformulert – «our real clients are the records» (1990, s. 141). Det er ikke samtidas skattebetalere, men de som er dokumentert arkivinstitusjonene skal representere og respektere.

Arkiv 2.0

Fra 1990 og oppover er det gitt ut en del publikasjoner om formidling på spesifikke måter, men lite om formidling generelt (McCausland 2017). En undersøkelse fra 2004 viste at arkivarene som deltok i snitt bare brukte 6,8% av tida si på formidlingsaktiviteter, og bare 9,8% av respondentene mente formidling var én av de viktigste oppgavene deres (Theimer 2015).

Ca. 2007 sto en ny talsperson for brukerorientering fram – Kate Theimer, som begynte som blogger og snart ble en slags ideolog for aktiv formidling (Theimer 2011a, 2011b). Influert av blant annet tidligere diskusjoner om arkivinstitusjoners publikumsrelasjoner, agiterte hun for et skifte fra *archives 1.0* til *archives 2.0*. Begrepsparet defineres av en serie motsetningspar som skal være emblematiske på tradisjonelle arkivinstitusjoner på den ene siden, og på en ny retning på den andre. Blant annet tenderer arkiv 1.0-institusjoner ifølge Theimer å være lukkede, ugjennomtrengelige og tradisjonsbundne institusjoner, mens arkiv 2.0 kjennetegnes av å være åpne, transparente og innovative. Og mens arkiv 1.0-fagfolkene er teknofobe og inntar en rolle som portvoktere og autoritetsfigurer, er arkivarene i arkiv 2.0 teknokyndige og innstilt på å fasilitere, ikke legge begrensninger på, bruk.

Arkiv 2.0 ble først framsatt som en normativ modell; dels som et provokativt statement, begrepsparet «gir folk noe å reagere på» (Theimer 2011a, s. 67; min oversettelse), og dels for å foreslå en videre kurs. Og modellen tegner utvilsomt et bilde av klassisk arkivarbeid – arkiv 1.0 – som utdatert og introvert. Samtidig er det få spor av den arkivorienterte bekymringen som Cook og Craig brakte inn i den canadiske debatten hos Theimer.

De nord-amerikanske initiativene fra 1970-, 1980- og det tidlige 1990-tallet hevdet altså at arkivinstitusjoner sto i fare for å miste sin relevans i framtida ved å ikke i tilstrekkelig grad legge til rette for brukere som ikke tenkte som dem selv. Et sentralt poeng blant dem som har agitert for «outreach» eller «public programming» (termene brukes omtrent synonymt) har hele tiden vært at sektoren er for arkivorientert, det vil si for opptatt av arkivfaglige prinsipper, og for lite orientert mot brukervennlighet. Forskjellene mellom brukerorientering og arkivorientering kan oppsummeres i et par spissformuleringer fra Jane Zhang (2012b), som oppfatter dette som fagetiske dilemmaer. Fra et brukerorientert perspektiv kan det framstå som problematisk å gjemme bort innhold som brukere kan ha glede av i en hierarkisk struktur som er vanskelig å forstå og orientere seg i. På den annen side kan det, fra et arkivorientert perspektiv, være uetisk å løsrive dokumenter fra sin kontekst for å gjøre dem mer brukervennlige (Zhang 2012b).

Ifølge Sigrid McCausland (2017) oppfattes formidling i dag som en kjernefunksjon i sektoren, selv om den er mye yngre enn andre kjernefunksjoner. Samtidig forstås formidling veldig åpent; ifølge Theimer (2015) kan alt som har som formål å promotere egen samling, og sekundært å øke bevisstheten om arkiv generelt, sortere som formidling.

De norske formidlingsbegrepene

Vi vender til utviklingen i Norge. Arkivlovens formålsparagraf slår fast at arkiv skal kunne tilgjengeliggjøres, og forskriftene har regler om ordning og listeføring som gjør dette mulig. Formidling av arkiver er ikke nevnt i arkivregelverket, men har likevel lenge vært løftet fram i arkivpolitikken.

Det smale formidlingsbegrepet:

Skillet mellom aktiv formidling og passiv tilgjengeliggjøring ble sannsynligvis etablert i ABM-meldinga (Kulturdepartementet 1999). Termen «aktiv formidling» forekommer bare fem ganger i meldinga; fire ganger om arkiv, én gang om bibliotek. Den blir heller ikke entydig definert. Det nærmeste vi kommer en definisjon i ABM-meldinga er dette:

Tilgangsaspektet krev at dei tenestene arkiv, bibliotek og museum skal yta, ikkje kan avgrensast berre til passiv tilrettelegging av materiale. Ei aktiv formidling der institusjonane på ulike måtar oppsøker eit publikum, er vel så viktig både i eit demokratiperspektiv og i eit allment kulturperspektiv» (Kulturdepartementet 1999, s. 16).

Det handler altså om å *oppsøke* et publikum. Og det kontrasteres til «passiv» tilgjengeliggjøring.

Den aktive formidlinga ble fortolket av Gudmund Valderhaug, i egenskap av å lede arkivseksjonen i ABM-utvikling, i et intervju i Bok og Bibliotek. Valderhaug makte til en ny selvforståelse der arkivarer må forstå seg selv som historiefortellere: «[A]rkiva må bli synlege i landskapet. Men dei kan jo ikkje løpe ut på gata og tvinge dokumenta på folk. Ved å framstå som historieforteljarar må arkiva vise at det finst tusentals historier som ventar på å bli oppdaga. Folk må få lyst til å kome og finna dei sjølv. Men då må dei først få vita AT dokumenta er der» (Erichsen 2003, utheving i original).

Valderhaug-intervjuet innledet den norske formidlingsdebatten. Riksarkivar John Herstad tok til motmæle både i Bok og bibliotek og i et debattinnlegg i Dagbladet. «[Det er ikke] arkivarene som primært

skal være historiefortellerne. Vi skal legge forholdene til rette for alle dem som vil fortelle historien. Om hver arkivar skulle fortelle og fortolke historien på sin måte, ville arkivene lett kunne bli utilgjengelige kaos.» (Herstad 2003). Vi skal komme tilbake til Herstad nedenfor. Men la det her være sagt at historiefortelling ble forsvart som et middel, men ikke et mål, for flere av formidlingsproponentene. I debatten som fulgte understreket Harald Lindbach (2004, s. 14) at «[d]et er ikke historie vi skal formidle, men arkiv. Formidlingen skal være vår måte å vise hva arkiv er, hvorfor vi tar vare på arkiv og hva det kan brukes til». Og denne formidlingen behøver ikke bare informere; den kan også ha et kritisk perspektiv. Flere debattanter legger vekt på at offentlige arkiver er skapt for myndighetenes behov, og dermed representerer et visst perspektiv. Blant annet er det et mål med formidlingen å gi bredere lag av befolkningen forståelse for at arkivene preges av maktthaveres perspektiver, og at de inneholder skjevheter og mangler. Arkivarer *er* allerede historiefortellere, blant annet gjennom bevarings- og kassasjonsvurdering, hevder Gausdal (2004) og Valderhaug (2004). Selv om det ikke er noen eksplisitte henvisninger, indikerer disse uttalelsene et slektskap med såkalt postmoderne arkivteori der arkiver påvirkes av administrative og profesjonelle intervensjoner – tidvis betegnet som faglig «storytelling» (se Duff & Harris 2002, Schwartz & Cook 2002. Se Valderhaug 2011, kap. 6 for en fylldig framstilling av den norske formidlingsdebatten).

Det var likevel ikke i Norge, men i Danmark at det smale formidlingsbegrepet fikk sin tydeligste formulering, av Bente Jensen og Charlotte Jensen. Forfatterne viser imidlertid til blant annet ABM-meldingas begreper aktiv formidling versus passiv tilgjengeliggjøring og Gudmund Valderhaug (Jensen & Jensen 2004), de hevder å representere et nordisk perspektiv (Jensen & Jensen 2005), og de har hatt betydelig innflytelse i Norge (Jensen & Røsjø 2016).

Jensen og Jensen tar for gitt at det å være synlig i samfunnet gjennom aktiv formidling, bør sees som en del av arkivinstitusjoners oppgaver. Videre argumenterte de for at digitalisering er noe annet enn formidling. Et mål var å definere et tydelig formidlingsbegrep som gjør det vanskelig for arkivinstitusjoner å senke ambisjonene og omgå samfunnsansvaret ved å begrense seg til å digitalisere sitt materiale (Jensen 2011).

I sin definisjon skiller ikke Jensen og Jensen formidling fra andre typer publikumsrelasjoner – stille materiale til rådighet, tilgjengeliggjøre, samt ulike former for veiledning – først og fremst ved hva arkivarene gjør, men ved hvilke forutsetninger som stilles til brukerne og ved målet for interaksjonen. Tilgjengeliggjøring og veiledning kan skje på flere måter, men alle har som premiss at brukerne har et erkjent informasjonsbehov (selv om det ikke behøver å være velartikulert). Termen formidling, derimot, bør begrenses til aktiviteter rettet mot brukere som *ikke* har et kjent informasjonsbehov. Og målet kan, men må ikke være konkret arkivbruk. Hensikten bør først og fremst være at publikum får en positiv bevissthet om arkiver og arkivinstitusjoner. Formidlingen kan så arte seg på forskjellige måter, som foredrag, utstillinger, skriftlige framstillinger med mer (Jensen & Jensen 2004). Det er altså først og fremst mål og forutsetninger, ikke type aktivitet, som definerer formidling i dette synet. Det kreves likevel en tilrettelegging og bearbeidelse, det er ikke tilstrekkelig å bare presentere det arkivale råmateriale. Lignende skrev Kari Haugland (2004, s. 5) i den norske debatten at «det går ikke an å stille ut et dokument og skape interesse rundt innholdet uten at det må være noe mer».

Det brede formidlingsbegrepet

Formidlingsbegrepet til Jensen og Jensen ligner altså på det som ble formulert i ABM-meldinga: Det er tydelig avgrenset fra tilgjengeliggjøring, og det handler om å oppsøke og nå ut til et nytt publikum.

Samtidig fantes det en annen tilnærming, som flere ganger ble artikulert av folk i Arkivverket. Ett eksempel er Lange, Mangset og Ødegaard (2001, s 257), som hevder at man formidler når man «informerer en bruker om et arkiv og tilfører vedkommende kunnskap som er viktig for å forstå arkivet. [...] Formidling brukes altså om den delen av arbeidet som er rettet mot brukerne, og som øker kildematerialets informasjonsverdi ut over det selv». Videre skriver de: «Informasjonsspredning om arkiver og arkivenes innhold samt fysisk spredning av kildemateriale omtales av og til som tilgjengeliggjøring, men anses her som arkivformidling» (ibid. s. 258).

Sammenligner vi dette med Pughs tilgangsbegrep, kan vi si at det første momentet – tilføre kunnskap nødvendig for å forstå arkivet – kan forstås som likt eller i hvert fall overlappende med å gi intellektuell tilgang. Det andre momentet – informasjonsspredning – ligner i sin tur på å gi fysisk tilgang.

Året etter, og altså året før disputten med Valderhaug, hadde også Herstad talt for arkivformidling og utdypet hvordan han forsto begrepet. For det første nærmet han seg en definisjon negativt, ved å skille formidling fra en rekke ulike ting som *ikke* er formidling: Forskning, kildeutgivelse, informasjon og undervisning er alle, skrev Herstad (2002) utadrettede aktiviteter som ikke bør anses som formidling (skjønt popularisering av forskning kan være det). Han skilte imidlertid *ikke* formidling fra tilgjengeliggjøring. Dernest ga han en mer positiv avgrensning i det han skilte arkivformidling fra historieformidling:

[Arkivverkets] formidlingsprofil må primært preges av det som er genuint for arkivfaget. Vi skal ta i bruk våre historiekunnskaper og vårt historiske perspektiv som del av formidlingsaktiviteten vår, men vi skal ikke primært drive med historiefordling. Vi skal først og fremst formidle arkivdokumentet eller dokumentene, og vi skal formidle dokumentenes og arkivenes betydning for historieberetningen og historiefortelleren (ibid. s. 13).

På det manifeste planet handlet arkivformidlingsdebatten mellom Herstad og Valderhaug i 2003 om hvorvidt arkivarer skal være historiefortellere eller ikke, det vil si om arkivarers profesjonelle rolle. Herstad har i ettertid blitt framstilt som en antikvert forsvarer av en profesjonsethos fra 1920-tallet (Jensen & Røsjø 2016, Jenssen & Carstens 2020). Og dette er ikke en urimelig tolkning. Det er fristende å tolke spesielt påstanden om at det vil råde utilgjengelig kaos om arkivarer gir seg til å fortelle historier (Herstad 2003) som et ekko av Sir Hilary Jenkinson, som blant annet er kjent, og beryktet, for uttalelsen «The good Archivist is perhaps the most selfless devotee of Truth the modern world produces» (sitert fra Cook, 1997, s. 23). Men skillet mellom bruker- og arkivorientering gjør det mulig å se den norske debatten i 2003 med litt andre øyne. Leser man Herstads framstilling til Arkivverket i 2002 i lys av den skeptiske posisjonen til Cook og Craig fra den canadiske debatten, kan han også forstås som å være av den oppfatning at prisen for brukerorientering er for høy. I stedet ønsker han å legge til rette for arkivsentrert mediering.

Herstad lister opp ulike metoder som vil falle inn under de aller fleste formidlingsbegreper, som foredrag/kåserier, utstillinger og skriftlige presentasjoner. Men han nevner også det da nokså nyetablerte Digitalarkivet. Digital kildepublishing «åpner nemlig opp for å nå frem til potensielle brukere på en helt annen måte enn tidligere. Ved å

presentere smakebiter av dokumentene og tilrettelegge teksten for den målgruppen vi søker, vil vi kunne nå langt med slike formidlings-tiltak» (s. 16). Han ser altså på digitalisering som Lange, Mangset og Ødegaard, og annerledes enn danskene Jensen og Jensen.

Synet på digitalisering som formidling ble videreført av Herstads etterfølger, Ivar Fonnes, som på Nordiske arkivdager i Trondheim i 2009 uttrykte at «[f]ør kom folk til arkivene. Nå kommer arkivene til folket». Ifølge Bente Jensen og Ellen Røsjø (2016) forveksler også Fonnes tilgjengeliggjøring og formidling, fordi han snakker om digitalisering. Jensen polemiserer mot Fonnes' posisjon: «[A]rkiverne kommer ikke hjem ind i folks stuer af sig selv, blot fordi store data-mængder bliver digitaliseret og lagt frem på nettet i databaseform. Der skal udvikles en digital formidling eller kommunikation af dem, før målet er opfyldt» (Jensen 2011, s. 43).

Det smale formidlingsbegrepets heyday fram mot 2016.

Arkivformidling var altså diskutert og etablert i Norge tidlig på 2000-tallet, og det ble løftet fram i mange sammenhenger. Det var tema i flere publikasjoner (Norsk Arkivforum 17 fra 2002, Arkheion nr. 2 i 2004, Nordisk Arkivnyt nr. 4 i 2013). Det ble etablert forum for formidling både i Norden og Norge, og det ble holdt egne nordiske konferanser i arkivformidling i 2003, 2005, 2008, 2009 og 2014. Floater (2018) omtaler samarbeidet mellom institusjoner i Norden for en «nordisk modell». Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP) utviklet dessuten et eget studieprogram i arkivformidling på 30 studiepoeng. Studiet *Arkivformidling av historiske arkiver* skulle først holdes av Høgskolen i Lillehammer 2009; i 2011 ble studiet

innlemmet i bachelorstudiet i arkivvitenskap ved Høgskolen i Oslo og Akershus.¹

Samtidig var det altså ikke entydig hva som lå i begrepet. På den ene siden fantes et syn der det å senke terskelen for arkivbruk var tilstrekkelig til å være formidling. På den andre det et smalt formidlingsbegrep, som tydelig skiller formidling fra tilgjengeliggjøring og krever noe mer enn at dokumenter gjøres fysisk eller intellektuelt tilgjengelige.

Kanskje sto det smale begrepet sterkest fram til om lag midten av 2010-tallet. Det ble produsert en rekke spennende prosjekter i kommunal sektor. Personlig har jeg blitt fascinert av blant annet Kubens fysiske og analoge utstilling *Avtrykk* fra 2015, Oslo byarkivs skoleprosjekt *Robert Levin, f.eks.* fra 2005 og vandreutstillingen *Fattigdom før og nå* på Deichmanske i Oslo i 2014, IKA Kongsbergs skoleprosjekt *Straff i skolen* fra 2013, med tegneserier basert på en gammel pry-leprotokoll, og Bergen byarkivs nettutstilling *Byen som reiste seg fra ruinene* fra 2016.

Også Arkivverket var aktive formidlere i den smale forstanden i denne perioden. Blant annet utviklet de «merkevarene» *I en sofa på arkivet*, der populærhistoriske «bokbad» ble arrangert i Riksarkivets lokaler og også lagt ut på YouTube, bloggen *Dokumentene forteller* og det årlige *Vårslippet*. Det sistnevnte tok utgangspunkt i digitalisering, men må kunne betegnes som formidling også i den smale forstanden fordi Arkivverket lyktes i å skape blest om lanseringen av digitaliserte dokumenter i mediene. En egen enhet i Riksarkivet jobbet aktivt med å få

¹ Senere redusert til 15 studiepoeng. Jeg har vært emneansvarlig på dette emnet i 2012 og 2015-2021.

oppmerksomhet om arkivene, særlig ved å bruke blogger og sosiale medier (Seim 2016).

Kanskje kan man si at det smale formidlingsbegrepet kulminerte i Norge i 2016, da antologien *#arkivdag* ble utgitt. Antologien samlet innlegg på den nordiske arkivformidlingskonferansen i 2014, der Kate Theimer var keynote speaker. Første avsnitt i forordet i boka lyder:

Antologien #arkivdag handler om formidling av arkiv, et av de nyeste arbeidsområder for arkivet, et livlig felt i stadig forandring og gjenstand for diskusjon. Arkivenes rolle i samfunnet er i stadig endring og med det stigende forventninger til arkivene – om relevans og til deres innsats i forhold til demokrati, læring, inkludering og brukervedvirkning. Fokus beveger seg generelt fra samlingene til brukerne (Hosar et al. 2016, upaginert).

Den siste setningen viser inspirasjon fra nord-amerikansk debatt.

Det brede formidlingsbegrepet i medvind fra 2016

Mitt inntrykk er at det det smale formidlingsbegrepet er noe på retur etter 2016, mens det brede begrepet står sterkt. Påstanden min har flere grunner.

For det første har mye av det offentlige ordskiftet om publikumsarbeid siden 2017 dreid seg om digitalisering. For det andre synes det som om de ambisiøse iscenesettelsene av dokumentasjon har blitt færre (se også Floater 2018). Arkivverket har faset ut «merkevarer» som bloggen *Dokumentene forteller* og *I en sofa i arkivet*; prosjekter som passet godt inn i det smale formidlingsbegrepet. (*Vårslippet* har

imidlertid blitt gjenopplivet.) Også i kommunal sektor ser det ut til å være lengre mellom de ambisiøse prosjektene. Dette betyr likevel ikke at aktiv formidling ikke lenger forekommer. Institusjoner jeg synes det er rimelig å trekke fram som gode er Kuben i Arendal og Vestfoldarkivet, som blant annet har formidlet via podkast. Begge disse institusjonene har ansatte med formidling som en del av stillingsbeskrivelsen.

For det tredje har denne utviklingen ikke i samme grad som før blitt møtt av tydelig kritikk fra dem som tidligere gikk i bresjen for et spissere formidlingsbegrep. Dette kan naturligvis skyldes at formidlingen har trådt ut av en tidlig misjonerende fase og dermed blitt mindre viktig å forsvare som en sårbar og skjør aktivitet, som Jensen og Røsjø (2016) antyder. Men i lys av det andre punktet ovenfor, samt Floaters (2018) bekymring for reduserte budsjetter til formidling, er det rimelig å også se etter andre grunner til at den aktive formidlingen av arkiver promottes mindre. Jeg skal i det følgende peke på noen mulige grunner.

Digitaliseringsimperativet

En grunn til en dreining i diskusjonen er enkel å peke ut: Digitalisering måtte prioriteres etter at Riksrevisjonen fastslo at ABM-feltet, og særlig arkivsektoren, ikke hadde fulgt opp digitaliseringspolitikken utmeislet i digitaliseringsmeldinga godt nok (Riksrevisjonen 2017, Stokstad 2020). Dette var altså imperativt, og kanskje pushet fram av et mer allment «digitaliseringsimperativ» i ABM-feltet (Henningsen & Larsen 2020).

Som kjent har digitaliseringen ikke bare økt i volum. Arkivverket har utviklet Digitalarkivet til å bli en *nasjonal* plattform for publisering av digitalt materiale. Dermed kan brukere få enklere tilgang på tvers

av institusjoner ett sted – dette er åpenbart en god ting. Og som vi husker, har digitalisering har vært en viktig formidlingsmetode for Riksarkivaren i hvert fall siden 2002.

Deltakelse

Formidlingsbegrepet fra det tidlige 2000-tallet har også hatt en blindsoner, og Bente Jensen var i 2016 prisverdig selvkritisk overfor sitt formidlingsbegrep fra 2004: Begrepet, samt eksemplene som gis, inneholder bare monologiske publikumsrelasjoner; «[t]he concept of outreach (formidling) is theoretically a one-way didactic term. The table should in present form have an ‘add on’ in form of two way communication (dialogue) and crowdsourcing models» (Jensen & Røsjø 2016, s. 10-11). Et poeng fra Peter Lesters (2008) studie av arkivutstillinger er egnet til å illustrere: Utstillinger framstår som en aktivitet – man *går* på utstilling, og utvikler til og med *museum fatigue*. Men utstillingen er énveis-kommunikasjon, ferdig utviklet av en kurator som har forlatt lokalet når publikum kommer. Aktiviteten har altså først og fremst ligget hos arkivarer og kuratorer.

Erkjennelsen av at formidling var konseptualisert monologisk, leder oss til en annen grunn til at det smale formidlingsbegrepet fra tidlig på 2000-tallet ikke står like sterkt i dag: Signalordet *formidling* har blitt utfordret av et annet slagord, *deltakelse*. «Deltakende arkiv», der arkivinstitusjoner samarbeider med legaktører og -miljøer på en rekke områder, hevdes sågar å utgjøre et nytt paradigme i arkivfaget (Cook 2013, se også Eveleigh 2017). Deltakelsen kan ta mange former, som innsamling av samfunnsdokumentasjon, annotering (for eksempel bildegenkjennning på Facebook i forbindelse med oslobilder.no, eller tagging i The National Archive’s *Discovery*-tjeneste) eller transkripsjonsdugnader.

Deltakelse var viktig også for dem som forsvarte et smalt formidlingsbegrep. Undertittelen på den nordiske formidlingsboka er talende – bokas fulle tittel er *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog*. Kanskje har de som inntil 2016 agiterte for et smalt formidlingsbegrep begynt å se den «aktive formidlingen» som et middel for å komme i dialog med publikum snarere enn som et mål i seg selv. For selv om konseptualiseringen av formidling kan ha vært monologisk, fantes det konkrete prosjekter der publikum deltok aktivt. Ett eksempel er Bergen byarkivs utstilling *Bestefar trodde det var dommedag*, laget 60 år etter at et skip lastet med ammunisjon eksploderte ved kai i Bergen, der beretninger fra folk som var vitne til eksplosjonen ble inkludert.² Og noen av prosjektene som har blitt båret fram under formidlingsfanen, handler like mye om deltakelse som de handler om formidling, for eksempel Oslo byarkivs og Opplandsarkivets akkvisisjonsprosjekter (Røsjø et al. 2007, Bleken & Hosar 2011). Det kritiske perspektivet som ble løftet fram av Valderhaug, Gaustad og Lindbach i debatten tidlig på 2000-tallet, kan antagelig adresseres bedre under fanen deltakelse enn gjennom et monologisk formidlingsbegrep.

Digitalisering 2.0

Dersom deltakelse er målet, framstår digitalisering ikke nødvendigvis på samme måte som tidlig på 2000-tallet. Digitalisering er naturligvis ikke nødvendigvis dialogisk, men web 2.0 legger til rette for respons i form av likes og delinger, men også i form av mer substansiell deltakelse.

La oss igjen illustrere ved hjelp av Lesters (2008) diskusjon om arkivutstillinger. Lester argumenterer for at digitale utstillinger i likhet med

² <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/bergen-byarkiv-forteller/finn-arkivmateriale/arkiver-fra-2-verdenskrig/bestefar-trodde-det-var-dommedag> (konsultert 2022-02-24)

fysiske i utgangspunktet er monologiske – kuratoren «har forlatt bygningen» i det de besøkende kommer. De er likevel *mindre* monologiske, fordi tilbakemeldinger og dialog er enklere digitalt, besøkende og kurator kan kommunisere uten å være på samme sted samtidig.

Et annet poeng er at digitale utstillinger gir større anledning til å veksle mellom ulike utstillingsstrategier (ibid.). I fysiske utstillinger må man som regel velge mellom å fokusere på objekter eller på objektenes kontekst. I det digitale rommet kan man enklere kombinere disse, for eksempel med QR-koder, eller som Bergen byarkiv har gjort i *Byen som reiste seg fra ruinene*. Selve utstillingen er for en stor del orientert om ulike dokumenter om brannen³, men dokumentenes kontekst blir utdypet i oppslagsverket oVe⁴, som er lett tilgjengelig fra utstillingens hjemmeside.

Jane Zhang (2012a) peker på det samme i en undersøkelse av digital representasjon av arkiver. I tradisjonelle papirbeskrivelser må innhold på dokumentnivå som regel ofres for opphavskontekst, aggregert nivå og struktur. Digitalt kan man enklere veksle mellom å løfte fram enkeltdokumenter og samtidig ivareta dokumentenes kontekst. Dermed blir skillet mellom arkiv- og brukerorientering mindre enn det var. Og arkivene *kan* faktisk komme hjem i folks stuer, i annen form enn som databaser, om man følger arkivinstitusjoner på sosiale medier.

Til og med i en så mekanisk og ofte ensom oppgave som transkribering på dugnad, der deltakerne ikke nødvendigvis interagerer med hverandre, kan deltakere få innflytelse og oppleve samhold (Ahmed

³ <https://www.bergenbyarkiv.no/bybrannen/#hjem>

⁴ <https://www.bergenbyarkiv.no/bybrannen/les-mer/>

2019). Jeg har anekdotiske indikasjoner, men ikke mer, for at det samme skjer blant dugnadsdeltakere på Digitalarkivet.

Digital utvikling har altså bidratt til at det er vanskeligere for tilhengerne av et smalt formidlingsbegrep å kritisere det brede formidlingsbegrepet. Dette forsterkes kanskje av at formidlingsforkjempere i seg selv har blitt litt forelska i sosiale medier. Ifølge McCausland (2017) er det en tydelig tendens til at outreach og public programming flyttes online, til Internett og sosiale medier. (Her er det fristende å legge til en observasjon: Arkivsektoren har kanskje ikke hengt med i hvordan inntrykket av SoMe er forandret i samfunnet som sådan. På et vis lever arkivsektoren ennå i 2010 – før illusjonene om hva sosiale medier kunne legge til rette for brast etter Den arabiske våren og Cambridge Analytica-skandalen (se McNamee 2020, Pötsch 2017). Man kan tenke seg at dette kan endres ved for eksempel en massiv personvernskandale på Digitalarkivet eller en velregissert trollekampanje mot Samisk arkiv.)

Digitalisering reiser selvfølgelig også noen utfordringer. Lester (2008) argumenterer for at fysiske utstillinger er digitale utstillinger overlegne på ett punkt: Håndfaste, tredimensjonale spor fra hendelser kan ha en umiddelbarhet som digitale reproduksjoner vanskelig får – en «aura». Man kan synes hva man ønsker om denne betegnelsen, men de fleste leserne av Norsk arkivforum har antagelig erfart det. Ala Rekrut (2014) har videre pekt på hvordan informasjon som er nødvendig for å forstå dokumentenes kontekst eller brukshistorie, eller for å vurdere autentisitet, kan gå tapt i digitaliseringsprosesser.

Disse utfordringene aktualiseres av Arkivverkets strategi for bruk framover (Lande 2021).⁵ Strategien innebærer for det første at bruk i hovedsak skal skje digitalt. Guri Lande argumenterte på Arkivarforeningens vårseminar for at dette er en demokratisering – det gjør bruk uavhengig av bosted, fysisk helse, og lignende. Videre skal mest mulig av materialet være søkbart, blant annet ved at kunstig intelligens utnyttes til å transkribere – og dugnadsdeltakere til å trene robotene. (Svært mye av materialet vil imidlertid også være tilgjengelig som scannede reproduksjoner). Og Arkivverket skal ikke bruke mye ressurser på å fortolke materialet; dette blir i realiteten umulig, fordi robotifiseringen gjør at det digitale materialet vil øke voldsomt. Arkivverket satser derfor på å gjøre data tilgjengelig slik at andre kan stå for formidlingen.

Tittelen på Landes foredrag var *Fra historiefortelling til deling av data* – ifølge Lande valgt fordi det var det mest provoserende tittelforslaget – knytter an til den norske formidlingsdebatten slik den vanligvis har blitt fortolket (og igjen, dette er ingen urimelig tolkning), som et spørsmål om arkivarer skal formidle historie eller mediere råmateriale til andre historiefortellere. Som hos Herstad avvises det at Arkivverket bør ha ansvaret for formidlingen. Men som vi har sett, er det også mulig å lese Herstad i lys av den nordamerikanske debatten, som i større grad har handlet om hvorvidt brukervennlighet eller arkivfaglige prinsipper bør være styrende for publikumsarbeidet. I dette lyset ser Arkivverkets framtidige strategi ut til å kunne være en ganske ekstrem brukerorientering, og et brudd med Herstads posisjon, siden enkel søkbarhet er en søyle i framtidsplanen.

⁵ Avsnittet er basert på mine notater fra Landes innlegg på Arkivarforeningens vårseminar 2021.

Avslutning

Debatten om aktiv formidling av arkiver sprang ut av diskusjoner om arkivenes samfunnsrelevans i Nord-Amerika. Høylytte stemmer i USA og Canada argumenterte for at arkivarinstitusjonene var i ferd med å miste sin samfunnsrelevans ved å tviholde på esoteriske faglige prinsipper på bekostning av synlighet og brukervennlighet.

Debatten kom til Norge rundt årtusenskiftet. Innledningsvis var debatten forholdsvis tydelig: En gruppe med basis i LLP og understøttet av danske stemmer – som igjen var influert av nordmenn – argumenterte for et smalt formidlingsbegrep basert på et skarpt skille mellom tilgjengeliggjøring og ulike former for iscenesettelse av arkiver. Blant annet to riksarkivarer hadde et annet syn, der formidling og digital tilgjengeliggjøring var to sider av samme sak. Det smale begrepet sto sterkt fram til cirka 2015, mens det bredere formidlingsbegrep, som inkluderer hva som med Pugh kan kalles fysisk og til dels intellektuell tilgang, ser ut til å ha vunnet gjennom.

Det er lett å beklage at arkivinstitusjonens aktive formidling står svakere enn den gjorde. Og om man tar utgangspunkt i Kate Theimers skille mellom et dynamisk archives 2.0 og et tradisjonsbundet archives 1.0, kan man spørre seg om dette innebærer at konservative krefter har fortrent mer progressive. Men Theimers begrepspar er altfor svart/hvitt til å fungere som en beskrivelse av faglig utvikling. Dessuten har jeg pekt på noen momenter som trekker i en annen retning.

For det første har sektoren mottatt kritikk for å ikke følge opp en vedtatt politikk. For det andre har terrenget forandret seg siden begynnelsen av 2000-tallet. Aktiv formidling var et middel for institusjonene til å bli synlige og interagere med publikum. Senere har

den arkivfaglige diskusjonen vendt seg fra monologisk formidling til deltakelse og andre måter å samarbeide med publikum på.

Samtidig har den digitale utviklingen gjort forskjellene mellom det smale og det brede formidlingsbegrepet mindre. Digitalisering kan inkorporere deltakelse på forskjellige måter, og sosiale medier gjør det lettere å nå ut til et bredt publikum. Den interaktive web 2.0-teknologien har potensiale til å bygge bro mellom hva som tidligere var adskilte bredder. Som Lester (2008) og Zhang (2012a) har påpekt, går det an å kombinere arkivfaglige prinsipper og brukervennlighet.

Endelig står vi potensielt overfor en ny vending i hvordan arkivinstitusjonene legger til rette for bruk. Arkivverkets planer for framtidens arkivbruk ser ut til å være både en videreføring av og et brudd med fortida. På den ene siden opprettholdes Herstads skepsis mot å la arkivinstitusjonene fortelle historier. På den andre siden ser strategien ut til å innebære en googlifisering av arkivene slik at friksjonen for brukere er minimal. Dette er noe annet enn både smale begrepets krav om engasjerende iscenesettelse og Herstads ønske om å «formidle det som er genuint for arkivfaget» (2002, s. 13). Dette gjør det kan-skje betimelig å på ny diskutere hvordan arkivene best kan bli en ressurs for hele samfunnet?

Litteratur

- Ahmed, S. (2019). Engaging curation: a look at the literature on participatory archival transcription. I A. Eveleigh & I. I. E. Benoit (red.), *Participatory Archives: Theory and Practice* (s. 73-84). London: Facet publishing.
- Bain, G., Fleckner, J., Marquis, K., & Pugh, M. (2011). Reference, Access, and Outreach: An Evolved Landscape, 1936-2011 (Session 406). *American Archivist*, 74(0), 1-40. <http://archivists.metapress.com/content/L4625W7459Q3G2LU>
- Bjelland, L. (2013). *Arkivkvalitet, historiefortelling (og formidling, i teorien): noen refleksjoner. I U. Spring & H. Lange (red.), Formidling for framtida: tanker om arkiv* (s. 25-36). Oslo: ABM-media.
- Blais, G., & Enns, D. (1990). From Paper Archives to People Archives: Public Programming in the Management of Archives. *Archivaria* (31), 101-113.
- Bleken, K. & Hosar, M. (2011). *Hit! Her! Nå! Hele verden i Oppland*, ABM-skrift # 70, Norsk kulturråd.
- Cook, T. (1990). Viewing the world upside down: reflections on the theoretical underpinnings of archival public programming. *Archivaria*, 1(31), 123-134.
- Cook, T. (1997). What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift. *Archivaria* (43), 17-63.
- Cook, T. (2013). Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2-3), 95-120.
- Craig, B. L. (1990). What are the clients? Who are the products? The future of archival public services in perspective. *Archivaria*, 1(31), 135-141.
- Duchain, M. (1983). *Obstacles to the Access, Use and Transfer of Information from Archives: A RAMP Study*. Paris: Unesco

- Duff, W., M., & Harris, V. (2002). Stories and Names: Archival Description as Narrating Records and Constructing Meanings. *Archival Science*, 2(3), 263-285.
- Duff, W. M., & Johnson, C. A. (2003). Where is the list with all the names? Information-seeking behavior of genealogists. *American Archivist*, 66(1), 79-95.
- Erichsen, C. (2003). Ut av skapet. [Intervju med Gudmund Valderhaug]. *Bok og bibliotek* nr. 6 2003. <https://bokogbibliotek.no/bok-og-bibliotek-nr-6-2003/ut-av-skapet-1094/> (konsultert 2021-12-09).
- Ericson, T. L. (1990). 'Preoccupied with our own gardens': Outreach and Archivists. *Archivaria*, 1(31), 114-122.
- Eveleigh, A. (2017). Participatory Archives. I H. MacNeil & T. Eastwood (red.) *Currents of Archival Thinking* (2. utg., s. 299-325). Santa Barbara, Ca.: Libraries Unlimited.
- Floater, T.B. (2018). Arkiv for enhver – status for arkivformidlingen etter 20 års arbeid. *Nordisk arkivnyt* nr. 3 2018 (s. 148-150).
- Freeman, E. (1984). In the Eye of the Beholder: Archives Administration from the User's Point of View. *American Archivist*, 47(2), 111-123.
- Gausdal, R. (2004). Arkivaren som historieforteller - arkiv og formidling. *Morgenbladet* 7. mai 2004
- Haugland, Kari (2004). Kunnskapsformidling for folk flest. *Arkheion* 2#2004, s. 3-6
- Herstad, J. (2002). Arkivverkets formidlingsoppgaver. Valg av strategier og nivåer. *Norsk arkivforum* (17), 9-21.
- Herstad, J. (2003). –Vi skal tilstrebe objektivitet. *Bok og bibliotek* nr. 7-8 2003. <https://bokogbibliotek.no/bok-og-bibliotek-nr-78-2003/vi-skal-tilstrebe-objektivitet-1123/> (konsultert 2021-12-09).
- Henningsen, E. H., & Larsen, H. (2020). The Digitalization Imperative: Sacralization of Technology in LAM Policies. I

- Audunson, R., Andresen, H., Fagerlid, C., Henningsen, E., Hans-Christoph Hobohm, H.C., Jochumsen, H., Larsen, H. & Vold, T. (red.) *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age* (s. 53-72). Saur: De Gruyter.
- Hosar, M., Røsjø, E., Jensen, B., Jensen, C., Ketola, A., & Östergren, M. L. (red.). (2016). *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog*. Oslo: ABM-media.
- Jensen, B., & Jensen, C. S. H. (2004). Arkivformidling - Arkiver for alle? http://charlotteshj.files.wordpress.com/2007/09/arkivformidling_na.pdf. (konsultert 2013-09-24, først publisert i *Nordisk Arkivnyt*, nr. 3, 2004)
- Jensen, B., & Jensen, C. (2005). The Archives' Perception of the Users - the Users' Perception of the Archives. *Comma*, 2005(3), 1-8.
- Jensen, B. (2011). Kommunikation, kreativitet og kulturudveskning. «Arkiver for alle» på vej ind i et nyt decennium. I Grut, S. & Kling, S. (red.), *Kreativitet och mångfald. Kulturarvspedagogik för ett nytt decennium. Rapport från NCK:s vårkonferens 2011* (s. 41-54). Östersund: NCK.
- Jensen, B., & Røsjø, E. (2016). Introduction: Archives and Outreach in the Nordic Countries. History, Status and the Road Ahead. I Hosar, M. et al. (red) *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog* (s. 9-21). Oslo: ABM-media.
- Jenssen, L. C., & Carstens, S. (2020). Kampen om arkivarens sjel. *Historisk tidsskrift*, 99 (3), 212-226.
- Kulturdepartementet. (1999). Kjelder til kunnskap og oppleving: om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet (*St.meld. nr 22 (1999-2000)*). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-22-1999-2000-/id192730/>

- Lande, G. (2021, september). Fra historiefortelling til deling av data. Arkivverkets strategi for tilgjengeliggjøring og formidling. Innlegg presentert ved Arkivarforeningens vårseminar 28.09.2021
- Lange, V., Mangset, D., & Ødegaard, Ø. (2001). *Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Lester, P. (2006). Is the virtual exhibition the natural successor to the physical? *Journal of the Society of Archivists*, 27(1), 85-101.
- Lindbach, H. (2004). Formidling av arkiv – forsøk på en problematisering. *Arkheion* 2 2004, 10-15
- McNamee, R. (2020). *Zucked. Waking Up to the Facebook Catastrophe*. Harper Collins Publishers Ltd.
- MacNeil, H. & Eastwood, T. (2017). I H. MacNeil & T. Eastwood (red.) *Currents of Archival Thinking* (2. utg., s. vii-xiii). Santa Barbara, Ca.: Libraries Unlimited.
- McCausland, S. (2017). Archival Public Programming. I H. MacNeil & T. Eastwood (red.) *Currents of Archival Thinking* (2. utg., s. 225-244). Santa Barbara, Ca.: Libraries Unlimited.
- Pederson, A. (1978). Archival Outreach: SAA's 1976 Survey. *The American Archivist*, 41(2), 155-162.
- Pötzsch, H. (2017). Archives and identity in the context of social media and algorithmic analytics: Towards an understanding of iArchive and predictive retention. *New Media & Society*, 20(9), 3304-3322.
- Pugh, M. J. (2017). Archival Reference and Access. I McDonald, J.D. & Levine-Clark, M. (red.) *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (4. utg.), (s. 162-178.
- Rekrut, A. (2014). Matters of substance: materiality and meaning in historical records and their digital images. *Archives and Manuscripts*, 42(3), 238-247.

- Riksrevisjonen (2017). *Riksrevisjonens undersøkning av digitalisering av kulturarven*. Dokument 3:4 (2016–2017), <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2016-2017/digitalisering-av-kulturarven/>
- Røsjø, E., Meijer, O.A., Khan, A.I. & Røde, G. (2007). *Spor etter oss. Oslos multikulturelle arkiver*. Oslo: Oslo byarkiv
- Schwartz, J. M., & Cook, T. (2002). Archives, records, and power: the making of modern memory. *Archival Science*, 2 (1-2), 1-19.
- Seim, R. (2016). Improvise, adapt, overcome! Riksarkivet i Norge og sosiale medier. I M. Hosar, E. Røsjø, B. Jensen, C. Jensen, A. Ketola, & M. L. Östergren (red.), *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog* (s. 205-209). Oslo: ABM-media.
- Stokstad, S. (2020). Norwegian National Policies for Digitalization in the LAM Sector – Imperative and Implementation. I Audunson, R., Andresen, H., Fagerlid, C., Henningsen, E., Hans-Christoph Hobohm, H.C., Jochumsen, H., Larsen, H. & Vold, T. (red.) *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age* (s. 91-110). Saur: De Gruyter.
- Theimer, K. (red.). (2011a). *A Different Kind of Web: New Connections between Archives and Our Users*. Society of American Archivists.
- Theimer, K. (2011b). What Is the Meaning of Archives 2.0? *American Archivist*, 74(1), 58-68.
- Theimer, K. (2015). Outreach. I Duranti, L. & Franks, P.C. (red.) *Encyclopedia of Archival Science* (s. 256-259). Rowman & Littlefield Publishers
- Thomsen, Hans Kaargaard (1976). Omkring Geheimarkivets syn på arkivbenyttelse, arkivordning og registrering i det 19. århundrede (1820-1882). I *Arkiv – tidsskrift for arkivforskning*. Bind 6, nr. 2: 108-131.

- Valderhaug, G. (2011). *Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarer i det 21. hundreåret*. Oslo: ABM-media.
- Yakel, E. (2011). Balancing Archival Authority with Encouraging Authentic Voices to Engage with Records. I K. Theimer (red.), *A Different Kind of Web: New Connections between Archives and Our Users* (s. 75-101). Society of American Archivists.
- Zhang, J. (2012a). Archival Representation in the Digital Age. *Journal of Archival Organization*, 10 (1), 45-68.
- Zhang, J. (2012b). Archival Context, Digital Content, and the Ethics of Digital Archival Representation. *Knowledge Organization*, 39 (5), 332-339.